

LA CONSUETA DE SANT CRISTÒFOL DE LA CASTANYA:
UN EXEMPLE DE DOCUMENTACIÓ ECLESIASTICA
DEL SEGLE XIX
(Vic, Arx. Episc., La Castanya L/2)

per ISABEL JUNCOSA GINESTÀ

La consuetud que tot seguit transcrivim forma part d'un volum de l'Arxiu Episcopal de Vic, i té per títol: «Llevador de las Rendas de Censos de la Rectoria de la Castanya: censals subjectes a Aniversaris y Missas fundat en la Iglesia de Sant Cristòfol de la Castanya...».

Aquesta tipologia de documentació —les consuetes— és una font poc aprofitada, atès que ens aporta una gran quantitat d'informació. Inicialment, era una informació diguem-ne «antropològica» dels usos i costums d'una determinada parròquia, però amb el temps es converteix, sense perdre els usos litúrgics, amb una important font de dades econòmiques. La que editem n'és una bona mostra.

La tradició de fer consuetes es remunta al segle XIII, quan l'any 1299 el Sínode de Vic obliga a fer-ne a cada parròquia.¹ Així trobem que ben entrat el segle XIX, el 1818, aquesta pràctica continua vigent. Sense haver-hi cap manament episcopal, un rector de *motu proprio* en fa una de nova per tal de tenir una «major claredat».² El rector, Tomàs Falgosa, redactor de la nova consuetud, pren possessió en la parròquia de Sant Cristòfol de La Castanya el mes d'abril de 1818, i s'hi està fins al mateix mes de l'any 1823,³ sembla que aquest destí li fou assignat per motius polítics. Hi arribà amb moltes ganes de treballar: el primer any redactà la consuetud; tenim notícies que n'hi havia una altra d'anterior, però actual-

1. ACV, *Liber Constitutionum*, vol. 2 sense foliar.

2. «En atenció de que en lo llevador anterior contingut en las pàgines que precedeixen hi ha en algunes parts alguna confusió, per major claredat y govern ho he refundit en les pàgines següents, notant en lo respectiu lloch lo que estava devent cada censalista en lo dia que jo vas entrar a governar esta parròquia de La Castanya, segons del estat de dit Llevador anterior». Thomàs Falgosa, rector, AEV, *La Castanya L/2*, p. 118.

3. AEV, *La Castanya A-B/III*, p. 55.

ment es dóna per perduda; es posa al dia en el cobrament de les rendes i en les obres de reparació de l'església.

Durant tot el segle XVII sembla que la parròquia va bé, tant en les tasques de recaptació de censos com les de conservació de l'edifici, així ens ho diuen en les Visites Pastorals del Setcents: «todo está decente», fins i tot hi ha lloances de com es conserven i continuen «los libros»,⁴ però l'any 1792 tots els afers parroquials fan un tomb. Hi ha queixes de no-cobraments de rendes, l'estat de la parròquia i dels llibres és deplorable.⁵ Manen fer llibres nous al coadjutor de la parròquia Bonaventura Vilaseca i si no ho té enllestit per a la propera visita se li imposarà una multa de 25 lliures. En la següent, el 1800, són reclamats uns «fruits» que no es paguen des del 1793, llavors ens trobem amb una situació econòmica de la parròquia nefasta.⁶ Al poc d'haver estat designat com a rector Tomàs Falgosa ho troben tot molt correcte.⁷

La importància dels censos en aquesta parròquia és cabdal. Una bona mostra és el fet que el text de la consuetat està físicament enmig del Llevador de censos, del foli 11 al 114 hi ha la llista de delmadors i delmes pagadors, després continua la consuetat. Aquesta llibreta és utilitzada a la parròquia com a tal fins al 1824. Dins el text mateix de la consuetat segueixen havent-hi força referències a censos; així doncs, cada casa ha de pagar 9 mesures⁸ anuals de forment, i 4,5 d'ordi o fèsols a la canongia. Per Nadal, un porcell; per pasqua, un cabrit i per sant Miquel de setembre, sis formatges. L'estipulació del preu de les misses també queda clara: tres mesures de forment o una quartera de sègol.

La Castanya és una parròquia de la comarca d'Osona, situada en una raconada del vessant vallesà del pla de la Calma, que va estar adherida fins al 1849 al municipi del Brull. Té encara tres masies històriques: La Morera, Les Planes i El Prat. La vila rural de la «Chastania» és coneguda des del 993, la consagració de la seva església parroquial és de l'any 1082. És una vila de jurisdicció reial. Actualment, és una aldea dins del terme municipal de Seva on només viuen quatre famílies.⁹

L'estat de conservació del manuscrit és bo, tret d'un parell de taques d'humitat. Està relligat en pergamí. Té una mida de 20 × 14,5 cm. En ell hi han escrit almenys quatre mans diferents, hi ha quatre tipus de lletra i està custodiat a l'Arxiu Episcopal de Vic.

4. AEV, *Visites Pastorals*, vol. 1228, f. 155.

5. AEV, *Visites Pastorals*, vol. 1228, f. 157.

6. AEV, *Visites Pastorals*, vol. 1228, f. 157.

7. AEV, *Visites Pastorals*, vol. 1239b, f. 17.

8. Segons les mesures de la ciutat de Vic.

9. REIG I VILARDELL, *Monografies de Catalunya, lletra B*, p. 365.

Consuetud. Tener

En lo primer Diuenge se fa la professió del
antes de la Missa matinal, en qual professó los
ministradors portan las atyas de la Confrancia; ij
rechi dels mateixos lo fer tocar las campanas
dita professó) com igualment dels respectius v.
ministradors en las demes professons que no se
fusen; repute q^e lo mossó del St. Pter deu en
portar la creu: è immediatament de acabada
professó se cantan los goigs, ij despues se diu lo
lo que se practica cada cap, o primer Diuenge
mes. Los que se allistan à la Confrancia de
ser pagan un sou de entrada, ij sis diners cada
ij quant moren: solo celebra un Aniversari qu
se la Confrancia.

Dia 17 de Tener

Dia de S. Antoni Abat se canta un ofici ab can
dia del St. Pter de la Mora, al qual se considera
Administració paga susos à saber 158 per cà
... S. ... ab obsequio en lo del cor de ...

<CONSUETA>

/p. 142/ MONGIA

Las casas del mas Adrubau, Vilar, Boscas, Cortada, Serramitja, Camprodon y Juvany fan quiscuna annualment a la Rectoria per tocar las campanas nou mesurons de ordi o sègol, y en son defecte sis cortans de sivada; per això és a càrrech del Rector lo fer tocar las campanas quant se ha de tocar a bon temps, tocar las oracions, y en las vigalias de dias de festa, o de ohir Missa a las dos de la tarde fer un repicó, ventar les campanes, y fer altre repicó, lo mateix se fa en la hora de tocar la oració del vespres y en lo dia següent al matí antes de la Missa matinal y dos horas antes de la Missa major. En quant à tocar a morts, y albat dehuen cuydarlos de la casa del difunt. En quant a las professons dehuen cuydar los parroquians. En quant als Bateix cuyda lo Mosso, y toca a proporció del regalo que li fan.

La roba de la sagristia la fa compondrer lo Reverent Rector pagant la obra lo inport.

/p. 143/ MENJARS

Las mateixas casas referidas fan també annualment à la Rectoria una porció de forment per celebrar Missas vulgarment ditas de menjars, y segons consta dels llevadors vells per cada tres mesurons de forment deu celebrar-se una Missa en la forma següent: Boscas fa de forment una quartera y mitja, y se han de celebrar dotse Missas. Adrobau, Vilar, Cortada, Camprodon, y Jovany fan quiscuna nou cortans de forment, y se han de celebrar per quiscuna sis Missas; Serramitja fa nou mesurons de forment, y per estas tres Misses. En cas de no tenir ditas casas forment o xeixa, per nou cortans de forment deuhuen donar una quartera de segol, y tot deu ser net, y rebedor.

CARNELLATGES

Lo mas Adrubau, Vilar, Boscas, Cortada, Serramitja, Sant Andreu, Camprodon, y Jovany pagan per las festas de Nadal un nodris, ó porcell de delme quant ni ha del mateix any, que siguian set semmanas, o sino se paga dels del an/p. 144/tecedent que al temps de delmarse no havian arribat a las set setmanas; qual delme deuhuen pagar tant si tenen molts godalls, com sin tenen poch, respecte de estar aixís concordat. Estas mateixas casas deuhan pagar per les festas de Pasqua un cabrit, y per S. Miquel de setembre sis formatges, a excepció del mas Serramitjà, y St. Andreu que no pagan formatges. De totes las ditas cosas pertaïents al delme de carnellatges cobra la Rt. Rector una tercera part, y las dos restants lo Sr. Baró de Sabassona. /p. 145/

CONSUETA

JENER

En lo primer Diumenge se fa la professó del Roser antes de la Missa matinal, en qual professó los Administradors portan las atxas de la Confraria, y és à càrrech dels mateixos lo fer tocar las campanas durant dita professó¹⁰ com igualment dels respectius Administradors en las demés professons que no sian del Roser, respecte que lo mosso del Reverent Rector deu en ellas portar la creu; e immediatament de acabada la professó se cantan los goigs, y después se diu la Missa; lo que se practica cada cap, o primer Diumenge de mes. Los que se allistan à la Confraria del Roser pagan un sou de entrada, y sis diners cada any, y quan moren sels celebra un Aniversari que'l paga la Confraria.

Dia 17 de janer: Dia de sant Antoni Abat se canta un ofici ab assistència del Reverent Rector de la Mora, al qual se convida, y la Administració paga 1 lliura 10 sous à saber 15 diners per cada un dels dos sacerdots ab obligació en lo cor de celebrar una Missa. Si lo dia de sant Antoni ve en Diumenge se transfereix la funció en altre dia. Al últim del ofici se cantan los goigs del Sant. En la vigília à toch de oració se fa un repicó, se alsa la campana, y después se /p. 146/ fa altre repicó y lo mateix se practica sempre que haja¹¹ de celebrar algun ofici de devoció per los quals també se paga 1 lliura 10 sous com està dit.

FEBRER

Primer diumenge professó, etc...

Dia 2 la Purificació de Nostra Senyora se distribueixen als feligresos las candelas en la Missa major; las que paga la obra, y deu comprar lo obrer, y se fa la professó. De candelas sen donan dos als caps de casas, y una als demés.

La publicació de la Butlla de la «Santa Cruzada» se fa en la Dominica de Quinquagessima en la Missa matinal.

MARS

Primer diumenge professó, etc...

En lo primer dia de Quaresma se beneix la Cendra, y se distribueix als fiels à la hora de la Missa matinal. En lo dia antes, a toch de oració del vespre, y en lo mateix dia al matí se tocan las campanas com en las festas, y lo mateix se practica en lo dia del Dijous Sant, dia de Sant March, de Sant Pera Màrtir, Lletanias y oficis de devoció.

10. Aquí es tanca un parèntesi que no s'obre mai.

11. Hagi.

SEMANA SANTA

Lo Diumenge dels Rams se comença la funció a las deu /p. 147/ horas del matí, y de allí en avant fins al segon diumenge de octubre la Missa major se diu à las deu. En est mateix dia del Ram à la una de la tarde se fa tocar la campana del modo que se toca a Missa en los dias ferials, y los vehins de la Rectoria portan à la Yglesia sal, y aigua, que se beneix, y en seguida se passa à donar lo salpàs a las casas de La Calma, y lo endemà à las demás de la Parròquia. Però queda al arbitre del Reverent Rector lo variaro tot com millor li aparega.

DIJOURS SANT

Lo dimecres à toch de oració del vespre, y lo dijous a las vuit del matí se toca a Missa com en los días de festa; y à les deu se fa la funció. Lo fer lo monument va à càrrech del obrer, lo qual en est dia se acostuma a quedar a dinar à la Rectoria. En lo Divendres Sant la funció també és a les deu, y no hi ha costum de fer sermó de Passió. En lo Disapte Sant la funció se fa à la hora ben vista al Reverent Rector. Totas estas funcio<n>s se fan resadas à menos que se tingués proporció de coadjutor.

La casa del Buscas acostuma à portar el monument un ciri de lliura, lo qual se queda a Yglesia y se fa cremar en las festas añals.

En lo dia de Pasqua de Ressurrecció se trau la Vera Creu.

ABRIL

Primer diumenge professó, etc...

Dia 25: dia de Sant March, se toca com està dit, y antes /p. 148/ de Missa matinal se cantan las Lletanias en professó que va per devant de casa de Ge-parut, y torna per lo camí de sobre de dita casa, y después se diu la Missa.

Dia 29 abril: dia de Sant Pera Màrtir, se toca com se ha dit en lo primer dia de Quaresma, y antes de la missa matinal se fa la benedicció dels rams y la professó que volta lo Fossar.

MAIG

Primer diumenge professó, etc...

Dia 3: dia de Santa Creu se beneheix lo terme, y se comensan los Evangelis, que se continuan tots los diumenges no inpedits fins al dia 14 de setembre exclusive. Si lo dit dia 3 ve en Diumenge se omiteix la professó del Roser, però en los altres primers Diumenges se fa esta professó y se omiteixen los Evangelis. Estos se fan sempre en lo padró del Fossar.

En esta parròquia en tot lo dit temps comprés desde 3 de maig fin a 14 de setembre no se diu el Passio.

Segon diumenge de maig: Se celebra la festa segons estil del Bisbat. En est dia lo Reverent Rector de esta parròquia después de Missa matinal va à ajudar à cantar lo ofici à lo Reverent Rector de La Mora, que lo diu à las nou, y después los dos venen a cantar-lo en esta parròquia. Y después del ofici se fa la professó, y se cantan los goigs. La Administració paga 4 pessetas¹² com està dit en lo dia 17 de jener. /p. 149/

Dia 15 de maig: dia de sant Isidro. Lo Reverent Rector de La Mora ve à cantar lo ofici en esta, que se diu a las nou, en seguida se fa la professó ab la Vera Creu y se cantan los goigs. Después van los Reverents Rectors à cantar lo ofici a la capella de La Figuera de La Mora. La Administració de sant Isidro de esta Parròquia passa 4 pessetes com està dit lo 17 de jener.

Lletanias: No se fa professó sinó en lo primer dia de las lletanias y fa lo mateix curs que lo dia de Sant March.

Pasqua de l'Esperit Sant: En lo dissapte se fa la benedicció de las fonts baptismals y en lo diumenge en la Missa se trau la Vera Creu.

JUNY

Primer diumenge professó, etc...

Dia de Corpus. En la Missa major se exposa lo Santíssim, y al últim se fa la professó. En los dias festius de la octava se exposa en la Missa matinal. No hi ha cap professó de cap de octava.

JULIOL

Primer diumenge professó, etc...

Dia 10: dia de Sant Christofol martir, titular y patró de esta Parròquia. Lo Reverent Rector de La Mora ve à cantar /p. 150/ lo ofici per lo qual la Administració passa 4 pessets com en lo dit 17 de jener. Se trau la Vera Creu y acabat lo ofici se cantan los goigs.

En ordre al reso de dit sant patró en lo any 1795 lo pare Jacinto Salgot de Sant Feliph Neri de Vich lo disposa de est modo:

Diae 9 Julii: *Vesperas...*¹³

12. Fins ara en tot el text s'ha parlat de lliures, sous i diners.

13. Segueixen, en llatí, les rúbriques d'aquest ofici i de la celebració de la seva octava.

AGOST

Primer diumenge: Professó, etc...

Dia 15 festa de la Assumptio de Nostra Senyora: Se trau la Vera Creu.

Dia 24 dia de sant Barthomeu apòstol: per ocasió de ferse la festa major en esta Parròquia se convidan los Reverents Rectors vehins, y se canta lo ofici a les deu, lo qual lo Rector aplica à sa voluntat, y al últim se cantan los goigs.

SETEMBRE

Primer diumenge: Professó, etc... /p. 151/

Octubre

Primer diumenge: Professó etc. Se beneheixen los Rosaris. Segon diumenge: se comença a dir la Missa major a las onse y se continua fins el Diumenge de Rams, en qual dia se comença a dir a les deu.

NOVEMBRE

Primer diumenge: Professó, etc...

Dia de Tots Sants se trau la Vera Creu. En est dia à las tres horas de la tarde se acostuma en esta Parròquia fer en lo Fossar las absoltas que segons lo Ritual y costum de altres Parròquias deurian ferse en lo Dia dels Morts, qual costum en esta Parròquia haurà tal vegada introduit algun Pàrroco a fi de que los fiels assistissen à tant pia funció, pues si se feyan en lo dia dels Morts no ni assistirian molts respecte ser dia de treball. Después de ditas absoltas se resa lo Rosari en la Yglésia. Pero lo Pàrroco a qui no acomoda est costum podrà variar-lo. No se cantan vespas ni matinas de Difunts.

Dia 2: Commemoració de Tots los Difunts, se diuhen tres Missas la primera à las cinch, la segona a punta de sol y la tercera à las deu.

DESEMBRE

Primer diumenge: Professó, etc...

Dia de la Nativitat de Nostre Senyor Jesuchrist: Se trau la Vera Creu en totas las tres Missas, de las que la primera se diu à las cinch, la segona à punta de sol, y la tercera à las deu. No se cantan matinas. /p. 152/

Sepulturas

En las sepulturas de cossos grans segons costum de esta Parròquia, percebeix lo Reverent Rector los drets següents:

Per dret de terratge una quartera de ordi, o son valor.

Per dret de majoria en cada ofici 3 sous que entre tres oficis són 9 sous.

Per dret de creu y caldereta 9 sous.

Per dret de cabra 8 sous y per toch de extremaunció 1 sou.

Per cada un del dol en cada ofici se pagan dos diners.

Per lo ofertori se donan à cada sacerdot set diners, y set candelas per cada ofici, y una ca<n>dela per lo cànon.

Per cada absolta sobre la sepultura se donan dos diners à cada sacerdot.

La limosna de cada sacerdot és de 12 sous per ofici, que en tres oficis suman 1 lliura 16 sous ab la obligació de una sola Missa, y tres nocturnos y laudes de difunts, però los que celebran algun dels tres oficis ja no tenen la obligació de la Missa. Si se celebran quatre oficis con suceheix quant fan juntament lo cap de any, se dóna limosna à cada sacerdot dos lliuras vuit sous, ab obligació de dos Missas y quatre nocturns.

La cera que sobra después de celebrats los oficis funerals, antiguament era del Rector, y ho és encara quant se enterra algun foraster, però en lo any 1772 convingueren los parroquians, y Reverent Rector que la obra mantindria tot lo any de cera per dir Missa lo senyor Rector, y son coadjutor y que la cera dels funerals quedaria a favor de la obra. Quant la obra presta la cera per los funerals, la casa del dol deu /p. 153/ pagar la que se gasta y a més del valor de la cera, un ral per cada ofici. En quant als enterros dels forasters la obra no presta la cera, y la que sobra és del Reverent Rector.

En los caps de anys separats dels funerals se dóna de caritat à cada sacerdot 15 sous ab obligació de dir una Missa, y un nocturno, y laudes.

En las sepulturas dels albats se donan dos pessetas, però si volen ofici deuen pagar dos pessetes al que diu lo ofici, una à cada sacerdot del cor per lo cant, y à més una pesseta al Reverent Rector per lo terratge.

Lo tocar à morts ó à albays és à càrrech de la casa del dol, com ja he advertit en altre part.

BAPTISMES

En la administració el sant baptisme percebeix lo Reverent Rector per dret de capida un sou que acostuma pagar la comare.